

ՊԱՊԱ ԲԵԺԱՆԻ ՔԱՂԱՆԹԱՐՅԱՆ

(1887—1942)

Պապա Բեժանի Քալանթարյանը ծնվել է Ալավերդու շրջանի Արզվի գյուղում: Մեծ հակում ցուցաբերելով դեպի բնական գիտությունները, նա 1905 թվականին Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցն ավարտելուց հետո մեկնում է Գերմանիա և ընդունվում Լայպցիգի համալսարանի բնագիտական ֆակուլտետը: Նա մեծ հետաքրքրությամբ ուսումնասիրում և խորանում է այդ ժամանակ բնական գիտություններից ամենաերիտասարդը՝ միկրոբիոլոգիայի մեջ՝ աշխատակցելով Լյոհնիսին: Համալսարանն ավարտելուց հետո նա որպես դոկտորական թեզերտացիայի նյութ է ընտրում Ռուսաստանի սևահողերի միկրոբիոլոգիական առանձնահատկությունները, որոնց հետազոտության արդյունքները ամփոփում է «Սևահողերի միկրոբիոլոգիան» մենագրությունում: Հենց այդ ուսումնասիրության համար էլ նրան շնորհվում է բնական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Գերմանիայից վերադառնալով Ռուսաստան, Քալանթարյանն աշխատանքի է անցնում նախ՝ Ուլյուֆինայի Պոլտավա քաղաքում և ապա՝ Մոսկվայի գյուղատնտեսական բակտերիոլոգիայի կայանում:

Այստեղ նա կապվում է բուշեիկների հետ, համակրում նրանց ծրագրին և պրոպագանդիստական մի շարք հանձնարարություններ կատարում:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի սկսվելուց հետո Քալանթարյանը տեղափոխվում է Թիֆլիս և, որպես բակտերիոլոգ, աշխատանքի է անցնում գյուղատնտեսության երկրագործության ղեկարարամենտի Թիֆլիսի կենտրոնական գյուղատնտեսական լաբորատորիայում: Նա Թիֆլիսում էլ ավելի մեծ եռանդով է մասնակցում բուշեիկյան կազմակերպության աշխատանքներին և 1917 թվականին ընդունվում է կոմունիստական կուսակցության շարքերը:

Վրաստանում մենշևիկներն իշխանության գլուխ անցնելուց հետո սկսում են կոմունիստներին հալածել, բանտարկել, արքայադրել: Նրանք, իմանալով բուշեիկների դրամարկդի վայրը, կարգադրում են անմիջապես բռնադրվել այն: Սակայն Քալանթարյանը մեկ միլիոնի հասնող գումարը մեծ վարպետությամբ ցրեկով տեղափոխում է ապահով տեղ: Մենշևիկների հետապնդումից ազատ-

վելու համար 1919 թվականին Քալանթարյանը գալիս է Երևան և աշխատանքի անցնում Գյուղատնտեսության մինիստրությունում:

Հայաստանում Սովետական իշխանության հաստատումից հետո անխուս՝ գիտնականի համար բեղմնավոր աշխատանքի ավելի լայն հնարավորություններ են ստեղծվում: Քալանթարյանը նշանակվում է Հողագործության ժողովրդական կոմիսարի տեղակալ:

Քալանթարյանը միաժամանակ գործուն մասնակցություն է ցույց տալիս Երևանի պետական համալսարանի կազմակերպմանը: Նա համալսարանի առաջին պրոռեկտորներից էր և գյուղատնտեսական ֆակուլտետի առաջին դեկանը: Երբ 1930 թվականին այդ ֆակուլտետի բաղայի վրա կազմակերպվեց Հայկական գյուղատնտեսական ինստիտուտը, Քալանթարյանը նշանակվեց այդ ինստիտուտի դիրեկտորի տեղակալ՝ ուսումնական և գիտական գծով: Այդ պաշտոնում նա մնաց մինչև 1937 թվականը, երբ դոճ դարձավ անհատի պաշտամունքին:

Քալանթարյանի ջանքերով Հայաստանում 1922—1923 թվականներին իրականացվում է առաջին գիտահետազոտական հիմնարկությունը՝ Հայկական ՍՍՀ Ժողովրդական տնտեսության գերագույն խորհրդի և Հողօգնականության կից կենտրոնական միացյալ լաբորատորիան, որտեղ Քալանթարյանի ղեկավարությամբ կատարվում են քիմիայի, ագրոքիմիայի, հողագիտության, առողջապահության, միկրոբիոլոգիայի և շինանյութերի բնագավառում լուրջ գիտահետազոտական աշխատանքներ: Այդ հիմնարկությունը միաժամանակ դարձավ նաև երիտասարդ գիտնականների պատրաստման առաջին դարբնոցը:

Զնայած Քալանթարյանը խիստ ծանրաբեռնված էր վարչական, հասարակական, մանկավարժական աշխատանքներով, բայց այնուամենայնիվ ժամանակ էր գտնում կատարելու լուրջ գիտահետազոտական աշխատանքներ: Նրա անմիջական ղեկավարությամբ Հայաստանում առաջին անգամ հետազոտվում են հողերի ֆիզիկա-քիմիական հատկությունները, ագրոքիմիական ու միկրոբիոլոգիական առանձնահատկությունները: Նա գործուն մասնակցություն է ցուցաբերում նաև Սևանա լճի ջրի միկրոֆլորայի բուսամասնիկների աշխատանքներին: Ա. Պետրոսյանի հետ նա նկարագրում է կալցիում կարբոնատ նստեցնող մեկ նոր բակտերիա:

Հայկական ՍՍՀ Կենտգործկոմը և լուսավորության ժողովրդական կոմիտեի ատեր, նկատի առնելով Պապա Քալանթարյանի գիտա-մանկավարժական բեղմնավոր գործունեությունը, նրան շնորհում են գիտությունների վաստակավոր գործչի և պրոֆեսորի կոչում, իսկ Միությունական Հողօգնականության ատեստացիոն հանձնաժողովը նրան, առանց դիսերտացիայի պաշտպանության, շնորհում է գյուղատնտեսական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:

Պրոֆեսոր Պապա Քալանթարյանը ոչ միայն բազմակողմանի զարգացած դասախոս, մանկավարժ և գիտնական էր, այլև գիտության հիմնալի պրոպագանդող: Նա մասնագիտական հոդվածներով հանդես էր գալիս պարբերական մամուլում: Նրա գրչին են պատկանում նաև մի շարք գիտա-մասսայական գրքուկներ: Քալանթարյանն անդերենից թարգմանել է Ռոսելի «Հողային պայմանները և բույսերի բերքատվությունը», իսկ գերմաներենից՝ Լյոհնիսի «Հողի բիոլոգիական» գասական աշխատությունները, որոնք օգտագործվել են հայ մասնագետների կողմից:

Քաղաքացիականը միաժամանակ հիանալի կերպով յուրացրել էր անասնա-
պահության, կաթնատնտեսության գործը և հեշտությամբ կողմնորոշվում էր
ռոտման, բույսերի պաշտպանության, գյուղատնտեսական էկոնոմիկայի և
գյուղատնտեսության մեքենայացման հարցերում:

Պրոֆեսոր Քաղաքացիականն իր ժամանակին ակտիվ մասնակցություն է
ցուցնում ՍՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիայի Հայկական ֆիլիալի ստեղծ-
ման աշխատանքներին: Նա այդ ֆիլիալի նախագահության առաջին անդամ-
ներից մեկն էր:

Ազնիվ գիտնականի շնորհակալ աշխատանքներից մեկն էլ այն է, որ իր
մանկավարժական և գիտական աշխատանքներին զուգընթաց նա կարողանում
էր մեծ հոգատարությամբ ու վարպետությամբ աճեցնել երիտասարդ գիտա-
կան կադրեր: Նրա սաներից շատերն այժմ ակադեմիկոսներ, ակադեմիայի
թղթակից-անդամներ, դոկտորներ են, գյուղատնտեսության արտադրությունը
զեկավարող անվանի մասնագետներ:

Պրոֆ. Ն. Կ. ՓԱՆՈՍՅԱՆ